

Nr 4 2008

Medlemsblad för

Alexander

*Grimeton
Veteranradios
Vänner*

Alternatorn

**God
Jul
&
Gott
Nytt
År**

*önskas alla
Alexanders
medlemmar*

Jul i stationshuset. Foto: John Strandberg

www.alexander.n.se

Hej alla vänner i Alexander

Vet ni vad punsning är? Nä, jag hade heller aldrig hört talas om detta innan jag läste Ola Hernvalls artikel som börjar på sidan 4. Fast å andra sidan, (har jag förstått nu), borde jag ha stött på "punsning" under mitt arbete på dagstidningar längre tillbaka. I detta nummer skriver Ola om telegrammets väg från Grimeton till Amerika. Ja, nånstans där kommer ordet punsning in. Jo... nä, ni får läsa själva. Visst är den fascinerande, vår historia kring Alexandersonalternatorn. Tills dess God Jul och ett Gott nytt år.

John Strandberg

PS

Brukar ni fira namnsdagar? Hur som helst vill jag i alla fall påminna om att föreningen Alexander har namnsdag den 12 december. Kolla själva i almanackan så får ni se. Grattis till er alla från oss alla.

Julafton

Vi möts nästa gång på julafton då SAQ startas och ett julbudskap sänds till alla våra vänner runt vår jord. Alla är välkomna till stationsbyggnaden (fritt inträde för alla). Som vanligt bjuder Alexander på kaffe, glögg och tilltugg. Kl 9 samlas vi och det hela är över på någon timme.

Årsmöte

hålls onsdagen den 25 februari. Årsmöteshandlingar finns som vanligt med i nästa nummer av Alternatorn (1-2009) som utkommer redan i början av februari.

Alternatorn

Alexander GVV

– Grimeton Veteranradios Vänner

Radiostationen, Grimeton 72

SE-430 16 Rolfstorp

E-post: info@alexander.n.se

Hemsida: www.alexander.n.se

Redaktör: **John Strandberg**

Tel 0705 857381 fax 0340 37373

E-post: john.strandberg@swipnet.se

I redaktionen: **Ulf Larsson**

Ansvarig utgivare: **Jan Steinbach**

Teknisk produktion: **Benny Johansson**

Tryckt hos Världsarvet Grimeton 2008

Årgång 3 (Nr 12 från starten 2006)

På FN-dagen

den 24 oktober sände SAQ ut ett fredsbudskap som uppfattades av omkring 20 sändaramatörer. De flesta har hört av sig från Europa, flest från Storbritannien och Tyskland. Ett par bekräftelser har

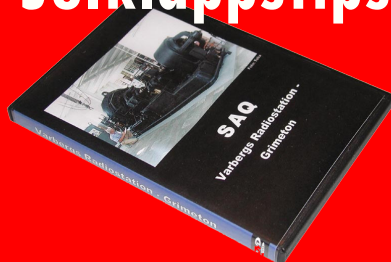
också kommit från USA. Att SAQ numera alltid sänder på julafton tycks vara allom bekant. Många skriver i sin hälsning att de väntar på vår nästa sändning på julafton.

Telegrammet löd så här som sändes kl 11.30 svensk tid.

CQ CQ CQ DE SAQ SAQ SAQ =
THIS IS GRIMETON RADIO/SAQ IN A TRANSMISSION USING THE ALEX-ANDERSON 200 KW ALTERNATOR ON 17,2 KHZ.
AS THE ONLY RADIO STATION ON THE WORLD HERITAGE LIST, WE TODAY PAY ATTENTION TO THE UNITED NATIONS DAY WITH A MESSAGE OF PEACE, DEVELOPMENT AND BETTER UNDERSTANDING BETWEEN PEOPLE.=
SIGNED: THE WORLD HERITAGE AND THE ALEXANDER-GRIMETON VETERANRADIO VAENNER ASSOCIATION +
DE SAQ SAQ SAQ @

**Som medlem i föreningen Alexander kan du få köpa en utbildnings-DVD, som visar en teknisk dokumentär om radiostationen. Det är en dubbel DVD med totalt 2 tim 42 min speltid. På skiva 1 visas en översikt över stationen och alla handgreppen som behövs för att köra den. På skiva 2 beskrivs i detalj den tekniska funktionen bl.a. med hjälp av avancerad datorgrafik.
Pris 250 kr inkl. porto.**

Julkappstips

**Du beställer den enklast genom att sätta in 250 kr på föreningens plusgiro 171 54 33-7. Var noga med att ange Din adress på inbetalningen!
1-2 veckors leveranstid.**

Telegrammets väg till USA

Den här gången blir det en blandning av logistik och teknik. Vi ska följa hur ett telegram fann vägen från Sverige till USA via Grimeton.

Ett telegram till USA började oftast med att man begav sig till närmaste telegrafstation (till fots, cykel, häst och vagn?). Telefon och bil var ingalunda tillgängligt för alla och envar. På telegrafstationen fick man tala med en tjänsteman genom en lucka i väggen, att få komma in bland apparaterna var nog inte att tänka på. Var tjänstemannen på gott humör så kunde han eller hon säkert hjälpa till att formulera telegrammet så kostnaderna blev rimliga. Man betalade för antalet ord som telegrammet innehöll. När telegrammet var inlämnat och betalat så

Telegrafverkets byggnad vid Kasernorget i Göteborg.

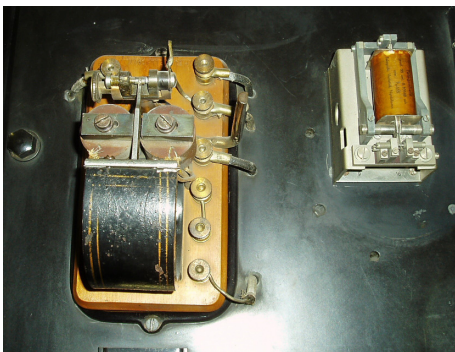
telegraferades det till Göteborg.

Vid Kasernorget i Göteborg finns en ståtlig byggnad som på den tiden ägdes av Telegrafverket. I ett hörn av den byggnaden fanns den så kallade Radiocentralen, som hade hand om alla telegram som skulle sändas vidare via radiostationerna i Grimeton och Karlsborg. Här fanns fyra arbetsplatser för sändning, där innehållet i telegrammen stansades till hållremсор i särskilda apparater. Proceduren kallades punsning och apparaterna kallades perforatorer. I tur och ordning matades sedan hållremсорna in i en annan apparat som kallades transmitter. I denna omvandlades informationen på hållremсорna till morse-signaler, som sändes vidare till Grimeton eller Karlsborg. Dessutom fanns det sex arbetsplatser för mottagning med hjälp av recorder och skrivmaskin.

Mellan Radiocentralen i Göteborg och radiostationen i Grimeton fanns två ständigt uppkopplade telegrafiförbindelser på luftledningar. De följde i huvudsak järnvägen mellan Göteborg och Varberg, men gjorde en liten avstickare via Telegrafverkets mottagningsstation i Kungsbacka. Från Varberg följde telegrafledningarna järnvägen till Grimetons järnvägsstation och leddes där efter fram till stationsbyggnaden, där de leddes in till första telegrafreläet. Drivkraften för telegraf-

strömmen var batterier på 48 volt, och strömmen begränsades med motstånd till cirka 30 milliampère. Den utsända effekten från Göteborg var alltså cirka 1,5 watt. Den ena telegrafiförbindelsen användes för att styra nycklingen av alternatorn, medan den andra förbindelsen användes för tjänstemeddelanden mellan Radiocentralen i Göteborg och sändarvakterna i Grimeton.

I Grimeton sitter telegrafreläerna längst till vänster på den stora relätavlan i sändarsalen. Det första telegrafreläet manövrerar nästa, något större telegrafrelä. Detta i sin tur styr två stora reläer, varav det ena "nycklar" magnetiska förstärkaren, medan det andra manövrerar de stora smällande och blixtrande kontaktorer, vilka ingår i hastighetsregleringen och alltså inte ingår i signalvägen för morse-signalerna. Manöverströmmen till magnetiska förstärkaren är 12 ampère och matningsspänningen är 250 volt, vilket ger 3 ki-

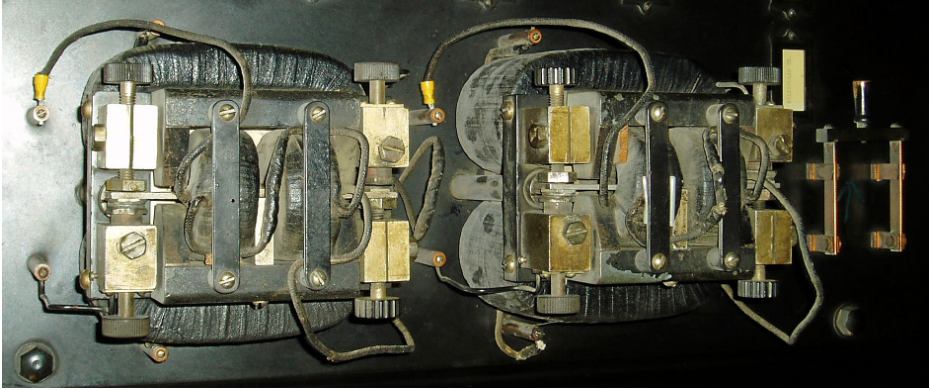
Första (till höger) och andra telegrafreläerna

lowatt. Signalen från Göteborg har alltså förstärkts 2000 gånger i tre reläer. Sedan sker ytterligare en förstärkning med den magnetiska förstärkaren. Uteffekten till antennen är nominellt 200 kilowatt, vilket innebär en total effektförstärkning på cirka 130.000 gånger.

Från antennen i Grimeton strålade morse-signalerna ut i form av elektromagnetiska vågor, som följde jordytan med ljusets hastighet. En liten del nådde fram till Long Island utanför New York, där mottagare var placerade i ett litet hus. Här omvandlades radiovågorna till elektrisk ström, som leddes in till RCA:s kontor centralt i New York. Om adressaten var bosatt i New York så skrevs meddelandet ut och telegrammet bars ut till adressaten av telegrambud. Om telegrammet skulle vidare på den amerikanska kontinenten, så telegraferades det vidare, antingen via trådförbindelse eller med radio.

Grimetonsändaren var en verklig snabbsändare. Om en rutinerad telegrafist brukar sända 150 tecken/minut, så var alternatorn garanterad att kunna sända 450 tecken/minut, och var allt väl justerat så kunde den prestera upp mot 500 tecken/minut. Vid normal trafik så sände man omkring 300 tecken/minut. Sändningshastighet och även uteffekt från sändaren anpassades i förhållande till hörbarheten i USA. Radiocen-

Reläer som nycklar magnetiska förstärkaren

tralerna hade ständig kontakt om kvaliteten på överföringen. Om överföringen av ett telegram blev störd så repeterades telegrammet tills fullgod mottagningskvalitet erhöles.

Naturligtvis sändes telegram med radio från USA till Sverige. På amerikanska östkusten fanns fyra olika stationer som omväxlande användes för bl a Sverige- trafikken, och det kunde hända att två stationer sände samtidigt till Sverige. Telegrammen togs emot i Telegrafverkets mottagningsstation i Kungsbacka. Här fanns mottagningsutrustning som omvandlade radiovågorna till morse- signaler, vilka sändes på tråd till Radiocentralen i Göteborg. Här togs de inkommande telegrammen emot och telegraferades vidare till telegrafstationer runt om i landet.

År 1938 byggdes en ny mottagningsstation för telegramtrafikken strax utanför Enköping. Samtidigt

flyttades Radiocentralen från Göteborg till Stockholm. Stationsbyggnaden i Kungsbacka finns fortfarande kvar och är idag inredd som bostäder.

Det var tämligen dyrt att sända telegram till USA. Billigaste destinationen var naturligt nog den nordamerikanska östkusten. Varje ord som sändes med telegram dit kostade 1,37 kronor, vilket verkar vara i storleksordningen en timlön.

Ola Hernvall

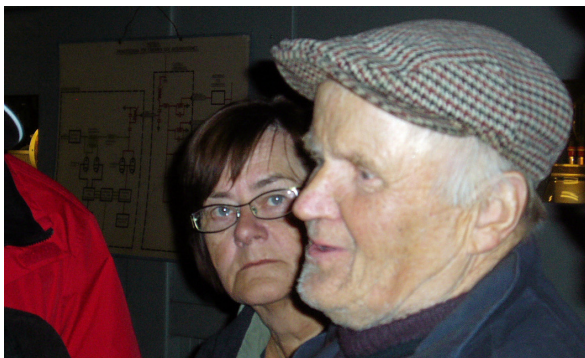
Motala-resan

Drygt ett trettio var med på studieresan till Motala i september. Resan är ett sätt för Alexander att visa sin uppskattning av alla dem som hjälper till på Alexandersondagen, sommarens kvällsvisningar, arbetskvällarna med flera tillfällen.

I år gick resan till Motala där rundradiomuseet besågs. Dessutom gjordes ett besök på Orlunda rundradiostationsomvar i tjänst från 1962-1991. Anläggningen visades av ägaren Ragnar Johansson, som köpte stationen när inte Telecom eller Vadstena kommun var intresserade.

Christer Drospe och Lars Lennäng kollar telefonen på rundradiomuseet i Motala.

Ragnar Johansson berättar om stationen i Orlunda. Intresserad lyssnare är Inga-Carin Nilsson.

Världens största fungerande radio finns på rundradiomuseet i Motala. 36 gånger större än originalet, (som står på jätteradion). Det är en Luxorradio typ 495 W, från 1951. Stora radion är byggd av Pål Rydberg, Linköping.

Vågat.

Dags igen. Jag har precis hunnit gå igenom brevhögarna från alla som begrät frånavaron av ett kåseri i förra numret av Alternatorn. Obs! Alla som skrivit kommer att få svar. Ni är inte bortglömda!

Det kanske låter konstigt att man kan bli ringrostig efter att avstått från ett endaste alster. Särskilt som det går månader mellan varje utgivning. Sant är det hur som helst. Tillblivelsevåndan denna gång var värre än vanligt. Får väl bli lite personlig tänkte jag. Och så blir jag alltså det.

Alexander GVV har (nästan) fått en ny medlem. Det är nog bara en tidsfråga. Jag har blivit morfar. Man är väl för sjutton inte den som inte är morfar! Alla mor- och farfäder fryser naturligtvis nu och undrar vad det är för märkvärdigt med det. Jo därom kan jag ge besked, om herrarna så vill, ty jag var med! (Ja inte med vid födseln eller så, jag tyckte bara att det passade med en lätt Runeberg-travesti här, för att jag skulle framstå som en smula bildad!)

Det är alltså stort att bli morfar! I och för sig är det säkert lika stort att bli farfar, mormor eller farmor, men jag har ingen erfarenhet av det och kan därför inte uttala mig med säkerhet i den frågan. Morfarskapet däremot, är mig väl bekant sedan ett halvår tillbaka och jag njuter varje sekund av det. Tyvärr är gossebarnet, för det är ett sådant, bosatt tusentals kilometer bort, så det blir ett njutande på distans – men i allra högsta grad på helfart. När vi dessutom ses, vilket redan skett vid två tillfällen, så blir det... Ja, det låter sig inte beskrivas förresten. Jag avstår.

Nu till något annat. USA har ju fått en ny president. Det är ju ältat till den grad att man inte vidare behöver orda mer om det. Märkligt tyst i världspresen och i övriga media har det däremot varit att Världsarvet Grimeton har fått en ny chef! Jag har inte sett en rad faktiskt. Låt vara att Kjell Markström inte har debarkerat skutan än, utan låter sitt kunnande och sin stora erfarenhet komma den nye, Lars Johansson, till del. Jag tycker att uppmärksamheten kunde varit större, internationellt. Det hade till exempel varit klädsamt om Barack Obama i sitt första tal till nationen hade nämnt det, eller om vi fått se ett längre reportage i TIME eller så. Hur som helst med det. Härmed uttalar Vågat ett stort och hjärtligt Välkommen och lycka till Lars. Vi i Alexander hoppas på ett gott och fruktbart samarbete framöver.

På tal om Obama förresten. Han har ju tänkt sig att avsluta USA:s "engagemang" i Irak säger han. Någon tidsplan har han inte yppat, men det verkar ju bra med ett sådant besked i alla fall. Däremot säger han sig vilja intensifiera krigföring och bombning i Afghanistan för att få tag i den där leingen USAmännen bin Laden. Han "påstås uppehålla sig i gränsområdet till Pakistan bla bla bla..." Jag undrar vilka de i USA skulle röstat på, som inte vill att landet skall kriga över hela jorden, som inte vill att amerikanska unga män skall dö i tusentals i jakten på spökfiguren bin Laden, som inte tycker att det finns någon rimlig anledning att ännu fler tusentals människor i främmande länder också skall behöva stryka med av samma anledning. Vilka skulle de ha röstat på?

Jag önskar alla medlemmar God jul och Gott Nytt År!